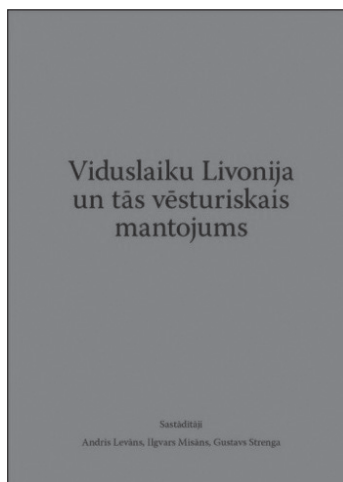

<https://doi.org/10.22364/lviz.114.11>

SOLIS CEĻĀ UZ JAUNU LIVONIJAS VĒSTURES SKATĪJUMU

*Viduslaiku Livonija un tās
vēsturiskais mantojums.* Sast.
Andris Levāns, Ilgvars Misāns,
Gustavs Strenga. Rīga: Latvijas
Nacionālā bibliotēka, 2019.
256 lpp.
ISBN 9789984850771

2017. gadā notikušajai Livonijas vēsturei veltītajai konferencei 2019. gadā sekoja rakstu krājums “Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums”. Tā sastādītāji ir vēsturnieku vidū labi pazīstamie medievisti Andris Levāns, Ilgvars Misāns un Gustavs Strenga. Šis ir viens no apjomīgākajiem izdevumiem, kas iznācis pēdējo gadu laikā par Latvijas teritorijas viduslaiku vēsturi un tāpēc ir ieguvumus tiem pētniekiem un lasītājiem, kuri īpaši interesējas par šo vēstures posmu. Lieliski, ka šis izdevums stiprina pieeju Latvijas un Igaunijas viduslaiku vēsturi skatīt kopā, runājot par viduslaiku Livonijas, nevis katras valsts atsevišķu vēsturi.

Vērtīgs un pārdomāts ir rakstu krājuma uzbūves princips. Proti, tā pirmajā daļā lasītājs var iepazīties ar pieredzējušu vēsturnieku pētījumiem, kas ar Livonijas vēstures izpēti nodarbojas vairākus gadu desmitus. Šajā daļā ir apskatīta kristianizācijas pieeja un process, tirdzniecība, ārpolitika, sabiedrība un Livonijas vēstures izmantošana mūsdienās. Rakstos var pamanīt, ka vēsturnieki izvirzītos jautājumus skatījuši kopsakarībās un salīdzinošā perspektīvā. Šāds redzējums lasītājam ļauj ieraudzīt, ka Livonija ir lielāku procesu daļa un tas, kas notiek šajā teritorijā, nereti nav nekas unikāls. Tas paver iespēju paraudzīties uz notikumiem plašāk un saprast, ka Livonijā notiekošais atspoguļo konkrētā laikmeta iezīmes. Piemēram, to, ka iedzīvotāju kristianizācija ir process, kas līdzīgi notiek arī citur, vai to, ka šis reģions tirdzniecības

sistēmā ir bijis interesants arī krietni pirms Livonijas izveidošanās. Tāpat vēsturnieku pētījumi labi parāda, ka līdz ar Livonijas izveidošanos šis reģions tika integrēts tā dēvētajā Rietumu modelī jeb, vienkāršāk sakot, iekļāvās Rietumeiropas telpā ar tai raksturīgajām vērtību un pieeju izpausmēm.

Apskatot izdevuma saturu, rodas vairākas pārdomas. Lielākoties krājums veltīts kristianizācijas, dažādu kultūru koeksistences, ārpolitikas, vietējo iedzīvotāju pakļaušanas un vēstures izmantošanas jautājumiem. No vienas puses, izdevuma virsraksts "Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums" rada priekšstatu, ka tajā tiks runāts par dažādiem ar Livonijas ārējām attiecībām un iekšpolitiku saistītiem jautājumiem, bet, atverot satura lapaspuses, var ieraudzīt, ka fokuss ir likts uz "viduslaiku Livonijas vēstures eiropeiskiem kontekstiem". Ņemot vērā, ka izdevuma mērķis bija "rosināt palūkoties uz Livonijas sociālo, politisko, ekonomisko vēsturi ar jaunu, visaptverošu skatu",¹ krājumā (iespējams, arī konferencē) būtu bijis vērtīgi iekļaut plašāku tēmu loku. Visnotaļ labi ir izdevies "skats no plašākas, globālākas perspektīvas",² bet līdzās apskatītajiem jautājumiem būtu bijis vērtīgi palūkoties uz Livonijas iekšējiem procesiem. Lasītājam, kas nav vēstures pētnieks, izlasot šo krājumu, ir grūti gūt apkopojošu priekšstatu par to, kā cilvēki dzīvoja Livonijā. Izņēmums ir Ilgvara Misāna raksts un atsevišķas sadaļas Kurta Villadsa Jensena rakstā, kur tiek runāts par Livonijas iekšējiem procesiem. Būtu vērtīgi vairāk pievērsties jautājumiem par sabiedrību un dažādu sociālo grupu mijiedarbību, iekšējo tirdzniecību un ekonomiku, pilsētu dzīvi un dažādu kultūru līdzaspastāvēšanu. Šie aspekti ļautu daudz vairāk atklāt viduslaiku Livoniju kā dzīvu organismu. Būtībā šis ir izaicinājums, kas pamanāms ne tikai šajā izdevumā. Vēstures rakstniecībā autori mēdz tik ļoti fokusēties uz dažādiem politiskajiem aspektiem, ka tiek aizmirsti sociālie un saimnieciskie jautājumi, bet tieši tie būtībā parāda, kā dzīvoja konkrēta sabiedrība vai pat konkrētas sociālās grupas šajā laika posmā vai reģionā. Tāpat izdevumā būtu bijis vērtīgi iekļaut atsevišķu rakstu par Livonijas mantojumu. Proti, mantojumu ne tikai idejiskā un filosofiskā, bet arī praktiskā izpratnē. Iespējams, tas varētu būt raksts par to, kādas arhitektūras, pilsētībūvniecības vai apbedījumu vietas un to liecības saglabājušās līdz mūsdienām un ko tās var pastāstīt par cilvēku dzīvi viduslaiku Livonijā.

¹ Levāns, Andris, Misāns, Ilgvars, Strenga, Gustavs (2019). Ievads. Viduslaiku Livonija un mēs. No: *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 15. lpp.

² Turpat.

Tas piešķirtu izdevumam pilnīgāku saturu. Kopumā var teikt, ka krājuma ir labi izdevies atklāt ģeopolitiskos, tirdznieciskos un ar kristianizāciju saistītos jautājumus, bet novārtā palikušas tēmas, kas saistītas ar sabiedrības ikdienas dzīvi, iekšpolitiku, saimniecību un kultūrvēsturisko mantojumu.

Atzinīgi vērtējama ir autoru drosme par Livoniju runāt kā par dabisku konkrētā reģiona un līdz ar to šajā reģionā dzīvojošās sabiedrības vēstures daļu. No vienas puses, lielākajai daļai 21. gadsimta pētnieku tas ir saprotams, bet, no otras puses, nevar noliegt, ka daļa sabiedrības joprojām uz senāko pagātņi skatās kā uz laikmetu, kurā meklējama tikai vietējo iedzīvotāju pakļaušana un citas, svešās varas valdīšana. Autori piedāvā absolūti citu redzējumu. Rakstos tiek stiprināta doma, ka konkrētie procesi Igaunijas un Latvijas teritorijā bija daļa no procesiem, kas norisinājās Eiropā, un bija saprotama un loģiska konkrētā laikmeta parādība. Tas var palīdzēt kļūdēt kļūdainus uzskatus par Baltiju kā īpašu reģionu, kura attīstību 13. gadsimtā pārtrauca krusta kari, kurš bija pasaules nostūris un stāvēja nomaļus no kopējās Eiropas attīstības. Kurts Villadss Jensens akcentē domu par kristianizāciju kā procesu, kas ar līdzīgām parādībām novērojams dažādās vietās. Karstens Jānke iezīmē Livonijas reģiona stipro piesaisti Skandināvijai un arī tālākiem reģioniem, tā parādot Livonijas vietu kopējā attiecību tīklā. Romana Čaja rakstā parādīta Livonijas ciešā ārpolitiskā sasaiste ar citām šī reģiona teritorijām. Ilgvars Misāns ļoti skaidri iezīmē to, kā vietējie iedzīvotāji tika integrēti kopējā Eiropas reģiona procesos, kas, kā tālāk apliecina eseju autori, principā bija neizbēgama attīstības gaita. Raksts soli pa solim iezīmē procesus, kuriem jāpateicas par to, ka varam piederēt Eiropas sabiedrībai.

Darba otrā daļa dod iespēju lasītājam ieskatīties to tematu lokā, kam pievērsušies vēsturnieki, kas nesen ir ieguvuši vai pretendē uz doktora grādu. Šīs daļas trīs rakstos analizēta Livonijas ārpolitika un iekšpolitika. Pārsvārā raksti atspoguļo jauno vēsturnieku disertāciju tēmu ietvarus. Šī pieeja izdevuma veidošanā ir Latvijas vēstures rakstīšanai inovatīva, jo ļauj ielūkoties nelielā daļā jautājumu, kas tiek pētīti šobrīd un par kuriem nākotnē varētu tapt kāds apjomīgāks pētījums.

Savukārt trešajā daļā ir četri redzējumi par Livonijas vēsturi 21. gadsimtā. Šo daļu veido esejas, kurās vēsturnieki apskatījuši, kā Livoniju redz sabiedrība mūsdienās, kā un kur šo vēsturi lieto un kādas sabiedrībai kopumā ir attiecības un attieksmes pret Livoniju kā vēstures daļu. Iespējams, tieši šī ir izdevuma lielākā veiksmē un nesagatavotam lasītājam varētu šķist visinteresantākā, jo apskata mūsdienu procesu paralēles

un izsaka hipotēzes un novērojumus gan par Livonijas tematiku kopumā, gan par vēstures rakstīšanas pieeju. Šo pieeju savā ziņā iesāk Anti Selarts, kurš Livonijas vēstures lietojumu skata gan PSRS, gan Krievijas Federācijas izmantotajos materiālos. Šī ir interesanta tēma, kas parāda tendenci vēsturi politizēt un konkrētus vēstures notikumus izmantot bez plašāka konteksta, turklāt to darīt mūsdienu kontekstā. Eseju autori turpina iztīrīt jautājumu par Livonijas vēstures un 21. gadsimta sabiedrības attiecībām gan kopumā, gan Igaunijā un Latvijā atsevišķi. Esejās ir izteiktas vairākas interesi raisošas domas. Gustavs Strenga uzsver, ka pēc būtības gan individuālā, gan kolektīvā atmiņa ir selektīva, kas nosaka, ka vēsturi principā sabiedrība izmanto sev nepieciešamajos brīžos un nolūkos.³ Juhans Krēms būtībā šo domu turpina un uzsver, ka sabiedrība labprāt viduslaikus izmanto brīžos, kad jāpamato konkrētu vietu vai notikumu senums, piemēram, kādu svarīgu notikumu jubilejās vai pilsētu svētkos. Esejā ir interesanta norāde, ka sabiedrība akceptē, ka viduslaiki it kā saistās ar “zaudētu brīvību”, bet reizē no tiem tiek paņemtas lietas, kas Igauniju piesaistīja Eiropai.⁴ Evas Eihmanes esejā ir akcentēta doma, ka sabiedrībai kopumā viduslaiki šķiet saistoši, bet ir pamanāma plaša starp vēsturnieku un sabiedrības skatījumu. Autore uzdod retorisku jautājumu, kas pārfrāzējot skan šādi: vai vēsturnieki populārzinātniskus darbus uzskata par kaut ko mazvērtīgāku vai arī šādu darbu radīšanai ir nepieciešams īpašs talants, kas, iespējams, viņiem nav attīstīts.⁵ Šis ir ļoti svarīgs jautājums un skar arī jauno vēsturnieku sagatavošanas studiju saturu. Savukārt Jans Rīdigers pievērš uzmanību ar viduslaiku vēsturi saistīto jēdzienu saturam.⁶ Proti, vēstures rakstniecībā ērtības labad autori lieto visiem saprotamus jēdzienus, kuru saturs, iespējams, var neatbilst vēsturiskajai patiesībai vai arī jēdziena vēsturiskais tulkojums principā ir neprecīzs.

Šī darba klajā nākšana liek aizdomāties par vēl kādu problēmu. Jaun sen Latvijā nav radīts jauns un visaptverošs pētījums par Livonijas vēsturi. Maz ticams, ka tas mūsdienās ir izdarāms tikai ar viena cilvēka spēkiem. Par šāda darba tapšanu būtu jāvienojas autoru kolektīvam.

³ Strenga, Gustavs (2019). Atgrūšanās un pievilkšanās. Viduslaiki 21. gadsimta sākumā. No: *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 209. lpp.

⁴ Krēms, Juhans (2019). Viduslaiku Livonija un 21. gadsimta Igaunija. No: *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 216. lpp.

⁵ Eihmane, Eva (2019). Viduslaiku Livonija un mūsdienu Latvija. No: *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 226. lpp.

⁶ Rīdigers, Jans (2019). Livonija un pasaule 21. gadsimtā. No: *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 233. lpp.

Šāds izdevums ir kļuvis par vitālu nepieciešamību, jo tikai tā var ietekmēt arī izmaiņas skolām domātās literatūras tapšanā. Kamēr nav pieejams visaptverošs, zinātniski pamatots un konceptuāli jauns redzējums uz Livonijas vēsturi, tikmēr skolām paredzētajā literatūrā dominēs agrāk nostabilizējušās atziņas, kas tiek pārrakstītas no vienas mācību grāmatas uz citu. Un tas, kā saprotams, ietekmē arī tālāko sabiedrības izpratni par šo laika periodu.

Noslēgumā ir vērts uzsvērt, ka izdevuma “Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums” iznākšana ir būtisks ieguvums Livonijas vēstures historiogrāfijai un ir tālāk pārņemams rakstu krājuma uzbūves princips. Jādomā, ka šeit nostiprinātā vēstures skatījuma pieeja tiks turpināta un mēs nākotnē ieraudzīsim vēl citus darbus, kas Livoniju uzlūko plašāka sadarbības tīkla un reģiona kontekstā.

Edgars Plētiens